

Dr. Emrah KANDEMİR

Diyanet İşleri Başkanlığı
Presidency of Religious Affairs
Ankara, TÜRKİYE
kandemirem@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-0045-1613

Bir Davetçi Olarak Hz. Muhammed'in (S.A.V.) Rehberliğinde Din Görevlisinin İletişim Dili

The Communication Language of the Religious Officer in the
Context of Prophet Muhammed's (pbuh) Character of the "Inviter"

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received: 24 Ocak 2023 / 24 January 2023
Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Haziran 2023 / 23 June 2023
Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30 June 2023
Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf | Citation

Kandemir, Emrah. "Bir Davetçi Olarak Hz. Muhammed'in (S.A.V.) Rehberliğinde
Din Görevlisinin İletişim Dili". *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 3
(Haziran 2023), 93-112.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme
Double anonymized - Two External

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır.
İntihal tespit edilmemiştir.
This article has been scanned by Turnitin.
No plagiarism detected.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu
ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
*It is declared that scientific and ethical principles have been followed
while carrying out and writing this study and that all the sources used
have been properly cited (Emrah KANDEMİR).*

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.
Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Bildirim | Complaints

darulhadis@karatekin.edu.tr

Yayıncı | Published by

Çankırı Karatekin Üniversitesi Darülhadis İslam Araştırmaları Merkezi
Çankırı Karatekin University Darulhadis Islamic Studies Center

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
*The author(s) acknowledge that they received no external funding in
support of this research.*

Öz

İslâm dinini anlama ve anlatma pozisyonunda olan kişiler Kur'an-ı Kerim'in öngördüğü ve Hz. Muhammed'in (s.a.s) bizzat uyguladığı tebliğ yöntemini iyi bilmelidirler. Bunun yanı sıra insanın yapısını iyi tanımalı onun ilgi ve isteklerini hırs ve ihtiraslarını da göz önünde bulundurarak doğru bir iletişim becerisi geliştirmelidirler. Aksi halde etkili bir örneklik ve mesajın verimli bir şekilde hedef kitleye aktarımı mümkün olmayacaktır. Bu çalışmada özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde din hizmetleri görevini yürüten imam hatip ve müezzin kayyımının taşra teşkilatındaki yöneticileri başta olmak üzere meslektaşları ve toplumla iletişimleri rivayetler örneğinde incelenmiştir. Mesleğe henüz başlamış imam hatiplerin görevlerinde başarılı olmaları için ilk amirleri konumundaki müftüler, görev bölgelerindeki kurumlar, muhtarlar, gençler, orta ve ileri yaş grupları, göçmenler ve aileleriyle iletişimlerinin nasıl olması gerektiği ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra sahada din görevlilerini bekleyen zorluklara değinilecek ve söz konusu sorunlara çözüm önerileri getirilecektir. Başkanlık personelinin aidiyet duygularının güçlendirilmesi için kuruma ve personele düşen sorumluluklar üzerinde durulacaktır. Böylece bir davetçi olan din görevlilerinin yürüttükleri görevin önemini anlamalarına yardımcı olunacak ve neticede kendilerine karşılaşılabilecekleri olası sorunların üstesinden gelme becerisi kazandırılmış olacaktır. Bu yönüyle alanında ilk olan çalışmayla İslâm dininin inanç, ibâdet ve ahlak esasları ile ilgili hususlarda insanlara rehberlik etmek için ülkemizin en ücra köşelerinde dahi görev yapan din görevlilerinin yürütecekleri din hizmetlerinin daha sağlıklı ve kaliteli olmasına katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz. Muhammed, İletişim, Diyanet İşleri Başkanlığı, İmam Hatip, Müezzin Kayyım.

The Communication Language of the Religious Officer in the Context of Prophet Muhammed's (pbuh) Character of the "Inviter"

Abstract

People who are able to understand and explain the religion of Islam are in a position in which they should know commands that are predicted by the Holy Quran and Prophet Muhammad (pbuh). They should know well of the methods of communication that Prophet Muhammad (Pbuh) used. Moreover, they should consider the structure of a person and develop suitable communication skills by considering his interests, desires and ambitions. Otherwise, it would not be possible to provide an influential example or message on the believers. In this study, the communication of Imam Hatip and muezzin kayyims, who perform religious duties under the service of the Directorate of Religious Affairs (DIB) with their colleagues and the society, especially their superiors in the provincial organization, is specifically addressed through the example of narratives. Muftis regarded as the first superiors of Imam Hatips who have just started their profession, institutions in their areas of service, principals, youngsters, middle and elder age groups, immigrants and their families are shown how exemplary communication should be. In addition, this study not only aims to examine the difficulties that religious officials face in this field, but it also proposes solutions to these problems. In order to strengthen the sense of belonging of the presidential staff, the responsibilities of the institutional structure and the duties/influence of the staff is highlighted. In this manner, being as "inviter" in religious sense, the religious officials will be carefully explained the utter importance of their task, which in turn enables them to cope with the possible problems they deal with. Moreover, this paper aims to guide religious officials who serve to preach Islamic faith, worship God, and better their moral principles even in the remotest corners of the country.

Keywords: Hadith, Prophet Muhammad, Communication, Presidency of Religious Affairs, Imam Hatip, Muezzin Kayyim.

Giriş

Hayat, tekrarı olmayan hatta geç kalındığı takdirde telafisi de bulunmayan tek seferlik bir yaşam sürecidir. Bu zamanı verimli bir şekilde geçirmek ve pişmanlık duymamak için yaşanmışlıklardan istifade etmek son derece önemlidir. Zira bazı deneyimlerin okulu yoktur. İnsanlar birtakım şeyleri süreç içerisinde tecrübeyle öğrenirler. Bunlardan bir tanesi de memuriyettir. Memuriyet, kişiye çok yönlü sorumluluklar yükleyen bir görevdir. Bu görev din alanında ise durum daha fazla önem arz etmektedir. Çünkü söz konusu sahada vazife üstlenen

bireylerin Allah Teâlâ'ya karşı yükümlülüklerinin yanı sıra kendilerine, ailelerine, görev mahallinde bulunan tüm insanlara karşı mesuliyetleri vardır.

Din görevlisinin insanlarla iletişimlerinde en önemli kılavuzu Kur'an-ı Kerim ve Allah Resûlü'nün (s.a.s) muhataplarına karşı davranış tarzlarıdır. O Allah'ın (c.c) dinini insanlara anlatırken ortaya koymuş olduğu sözlü veya sözsüz iletişim biçimleriyle asırlardır Müslümanlara yol gösterici olmuştur. Başta sahâbe olmak üzere, tabiin ve daha sonraki nesiller O'nun eğitim öğretim yöntemlerini ve iletişim biçimlerini uygulamışlardır. Hatta gerek mabet içi gerekse mabet dışında din eğitim öğretiminde ortaya konan hitabet çeşitleri modern bilimlere kaynaklık teşkil edecek ilke ve metotların oluşmasını sağlamıştır. Bu nedenle Hz. Peygamber'in (s.a.s) tebliğ metotları ve iletişim yöntemleriyle ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır.¹ Aynı şekilde imam hatipler ve müezzin kayyımların görevlerini yerine getirirken uygulayabilecekleri programa,² ilgili mevzuata,³ ve toplumdaki din görevlisi algısına dair çalışmalar yapılmıştır.⁴ Ancak görevin icrası esnasında sahada karşılaşılması muhtemel problemler ve söz konusu problemlere çözüm önerisi bağlamında uygulanması gereken iletişim becerilerini anlatan eser tespit edebildiğimiz kadarıyla mevcut değildir.

Bu çalışmanın amacı iletişim yöntem ve tekniklerini detaylı bir şekilde ortaya koymak veya birtakım istatistikî bilgiler sunmak değildir. Ayet ve hadisler ışığında imam hatip ve müezzin kayyımların toplumun çeşitli kesimleriyle iletişimlerinde dikkat etmeleri gereken hususlar çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Çalışma, söz konusu alanlarda iletişim kazaları yaşanmaması için okuyucusuna birtakım tespit ve tecrübeler sunmaktadır. Bu sebeple söz konusu çalışmamız, göreve yeni başlayan din görevlileri için doğru bir kılavuz olacak, kabiliyetlerinin farkına varmalarında onlara ayna tutacak ve geleceğe hazırlanmalarında kendilerine yol gösterecektir. Denenmiş denemeden tecrübe ışığında, sade, anlaşılır ve yaşanmışlıklardan hareketle İmam hatip ve müezzin kayyımlarının karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri araştırmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

1. İletişim Nedir?

İletişimi, kaynak tarafından hedef kitleye iletilmesi istenilen duygu, düşünce ve bilginin aktarılma süreci şeklinde tarif etmek mümkündür.⁵ Allah Teâlâ'nın kullarına emir ve yasaklarını içeren bilgileri aktarma sürecinde kaynak Allah Teâlâ, araç melekler ve peygamberler, hedef kitle insanoğlu, mesaj ise vahiyle bildirilen içeriktir. Yüce Allah peygamberlerine önce kendisiyle sonra insanlarla iletişimlerinin nasıl olması gerektiğini bizzat öğretmiştir. Örneğin insanların taleplerini, sıkıntı ve kederlerini, hatta hamd ve şükürlerini ifade yöntemi olan duanın yapılma şeklinden, insanların başta Hz. Peygamber (s.a.s) olmak üzere başkalarıyla iletişimde takip edilmesi gereken

¹ Canan, İbrahim. Peygamberimizin Tebliğ Metotları, (İstanbul 1998), I-II; Karataş, Mustafa, Hz. Peygamber'in Beden Dili ve Davranış Modelleri, (İstanbul 2007), s. 57. Macit, Yusuf. "Hz. Muhammed'in Bazı İletişim İlkeleri". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/ 16 (Ağustos 2004): 271-303; Toğrul, Hüseyin. "Hz. Muhammed (s.a.v.) Ve İletişim". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, (Elazığ 2019).

² Komisyon, Din Görevlisi İle 365 Gün, TDV Yayınları (Ankara 2019).

³ Karagöz, İsmail. Din Görevlisi Mevzuat Rehberi, DİB Yayınları, (Ankara 2021).

⁴ Yavuzer, Hasan. "Toplumda Din Görevlisi Algısı: Nevşehir İli Örneği", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12/3, (Eylül: 2022),

⁵ Gökçe, Orhan. İletişim Bilimine Giriş, (Ankara: Turhan Kitapevi, 2003), Bıçakçı; İlker. İletişim ve Halkla İlişkiler, (İstanbul: Mediacat, 2006), s. 17.

üslûba kadar hemen her şeyin bilgisi ilahi kanaldan insanlığa aktarılmıştır.⁶ Dini anlatma pozisyonunda olan şahıslara düşen görev bu tecrübeyi hayata geçirmekten ibarettir.

İnsanların birbirleriyle iletişimlerinde çok yönlü ileti alışverişi yaşanmakla birlikte bu sürecin birtakım türleri, dinamikleri ve etmenleri bulunmaktadır. Zira iletişimde sesler, jest ve mimikler devreye girmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s) insanlarla iletişiminde tokalaşırken karşıdaki elini çekmeden el çekmeme, bir şey anlatırken el ve kollarla anlatıma uygun işaretler yapma gibi el hareketlerini ve insanlara karşı mütebessim olma, konuşurken muhatabın yüzüne bakma, hoşlanmadığı bir durumda ise yüzünü ekşitme şeklinde yüz ifadelerini anlamlı bir şekilde kullandığı bilinen bir husustur.⁷ Bu yönüyle iletilen mesajın doğruluğu kadar iletişimin son derece sağlıklı olması da çok önemlidir. Aksi takdirde iletişim sürecinin yanlış işlemesi durumunda akış engellenecek, hedef kitlede mesajın etkisi ya azalacak veya tamamen yok olacaktır.

Bu sebeple peygamberlerin, tebliğ görevlerini yerine getirirken sabırla davetlerine devam ettikleri bilinen bir husustur. Onlar yaşadıkları topluma söylemeden önce eylemleriyle örnek olmuşlar⁸ ve muhataplarına nezaket üslubunu kullanmışlardır.⁹ Güçleştirip nefret ettirmemişler, aksine kolaylaştırıcı ve müjdeleyici olmuşlardır.¹⁰ Kendilerine inanmayanlara dahi nezaket, sevgi ve şefkat dilini kullanmışlardır. Bu yüzdendir ki asırlardır nebevî iletişim tarzını örnek alan nice şahsiyetler insanların gönüllerinde taht kurmuşlardır. Aksini benimseyenler ise tarihin derinliklerinde yok olup gitmişlerdir.

Allah Teâlâ'nın kelâmını anlama ve yaşama, peygamberlerin sünnet-i seniyyelerini temsil, tüm Müslümanların görevidir. Aynı şekilde dinin emirlerini anlatma görevi de tüm Müslümanların sorumluluğunda olmakla birlikte din alanında uzmanlaşmış kişilerle mesaisini bu alana hasretmiş sahada toplumun her kesimiyle iç içe özellikle toplu şekilde yapılan ibadetlerde insanlara kılavuzluk eden din görevlilerine aittir. Çünkü onlar mesailerini bu ulvî vazifeye hasretmişlerdir. Dolayısıyla din görevlileri, dinin makâsıdını iyi bilmek, örnek olmak ve bu kutlu mirası sağlıklı bir iletişimle başkalarına aktarmak durumundadırlar. Bunun için de öncelikle ilmi ve ahlâkî anlamda kendi tekâmüllerini sağlamak durumundadırlar.

2. Din Görevlisi Kimdir?

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre imam-hatipler; başımam-hatip, uzman imam-hatip ve imam-hatip,¹¹ müezzin-kayımlar ise; başmüezzin ve müezzin kayyım olarak sınıflandırılmışlardır.¹² Bu iki gurubun görevleri ayrıntılı bir şekilde ilgili yönetmelikte yer almaktadır. Buradan hareketle din görevlisinin görev ve sorumlulukları hakkında şunları söylemek mümkündür. Onlar ibadet mekânları olan camilerde her türlü ibadetin öğrenilmesi ve

⁶ Bakara, 2/186; Â'râf, 7/55, 56; İsrâ, 17/110; Secde, 32/16; Mü'min, 40/60, 65; Rahmân, 55/29; Hucurât, 49/1,5,11,12

⁷ Abdulfettah Ebû Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metodları*, Çev. Enbiya Yıldırım, Yasin Yayınevi, İstanbul tsz., 99; Koç, Ahmet; Kaya Umut, "İletişim Süreci Açısından Hz. Peygamber Ve Gençler", *Peygamberimizin Örneğinde Gençlerle İletişim*, DİB Yayınları, Ankara 2021, 59; Karataş, Mustafa, *Hz. Peygamber'in Beden Dili*, İÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı: 8, Yıl: 2003, 60.

⁸ İbn Mâce, "Edeb", 57.

⁹ Hz. Peygamber'in (s.a.s) bu hususlardaki uygulamaları ve ümmete örnekliliği için bkz. İbrahim Hanek, "Sünnet Perspektifinden Hz. Peygamber'in Tebliğ ve İrşat Mirasının Tespiti", *Farklı Yönleriyle İslâm ve Tebliğ* (İstanbul: Nida Akademi, 2022), 176-178, 184-185.

¹⁰ Buhârî, "İlim", 12; Müslim, "Cihâd", 6.

¹¹ Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Madde 40.

¹² DİB, Madde 43.

yapılması noktasında insanlara rehberlik etmelidirler. Buna ilaveten doğum, sünnet, hastalık, ölüm, düğün, dini gün ve gecelerde vatandaşlara din hizmeti sunmanın yanı sıra görev mahallinde ikamet eden kimsesiz, yetim-öksüz, engelli ve ihtiyaç sahibi insanlarla ilgilenerek fertler arasında ülfet, sevgi, dayanışma ve kardeşliği artırıcı faaliyetleri yürütmelidirler.¹³ Kısacası din görevlisi görev mahallindeki insanların dini hayatlarıyla ilgili konularda onlara rehberlik etmenin yanı sıra ferdi ve sosyal hayatlarındaki sevinç ve hüzünlerine de ortak olmalıdır.

Din görevlileri yukarıda bahsi geçen çok geniş yelpazeli mesuliyetlerini yerine getirirken kendilerine kılavuzluk edecek önemli rehberleri daima zihinlerinde canlı tutmalıdırlar. Bunlar: Kur'an ve Kur'an'ın ete kemiğe bürünmüş hali olan Hz. Peygamber'in (s.a.s) örnek yaşantısı ile tüm peygamberlerin davalarında sadakatleri, samimiyetleri, bu yolda çekmiş oldukları nice sıkıntı ve belalarla dolu mücadeleleridir. Yani din görevlisi mesaisinin büyük bir kısmını Kur'an'ı anlamaya, Allah Resûlü'nün (s.a.s) sünnetini öğrenmeye ve peygamberlerin hayatlarını tetkik etmeye ayırmalıdır.

3. Din Görevlisini Bekleyen Zorluklar

3.1. Din Görevlisi İmajı

İnsanların zihninde oluşmuş bir din görevlisi kalıbı vardır. Bu nedenle mahalle ya da köy halkı ilk etapta yeni gelen din görevlisini de bu kalıba göre değerlendirmektedirler.¹⁴ Kimisi etkili bir şekilde din hizmetleri yürüten, gençlerle ilgilenen, namazlardan önce veya sonra cami dersleri yapan din görevlisini başarılı bulurken bir başkası cami ve müstemilatının temizliğine göre din görevlisini değerlendirmektedir. Başka birileri ise yeni gelen kişide, önceki görevlinin özelliklerini görmek istemektedir. Kısacası insanlar görevliyi ondaki özelliklerle kabul yerine onun kendi zihnindeki biçime uygun olmasını beklemektedir. Bu kıyaslama birkaç ay devam edecektir. Şayet din görevlisi insanların tercihlerine, kendisinden önce vazife yapmış ve cemaatin beğenisini kazanmış seleflerinin hatıralarına saygı duyar, onların olumlu yönlerini kendine örnek alır, sabır ve teennî ile kendi duruşunu, özelliklerini uygun yöntemlerle ortaya koyarsa kısa bir süre içerisinde insanlar yeni görevlilerini kabullenmeye ve ondan istifade etmeye başlayacaklardır. Aksi halde iletişim kopukluğu ve zıtlasmalar meydana gelecektir. Bunun sonucunda ise söz konusu görevlinin oradaki varlığı sıkıntılı hale gelecek ve faaliyetleri verimsiz olacaktır.

3.2. Kültürel Farklılıklar

Din görevlisinin karşılaşılabileceği bir diğer sorun ise görev yaptığı bölge insanların yaşamlarında ve kültürlerindeki farklılıklardır. Belki ilk defa yaşadığı bölgenin dışındaki kültürle tanışacak olan din görevlisi kendi kültüründen farklı bir kültürle karşılaşabilir.¹⁵ Bu durum bazen görevlinin cemaati yadırgaması bazen de cemaatin görevliyi yadırgayıp benimsememesi gibi

¹³ DİB, Madde 40/m-n.

¹⁴ İnsanların zihinlerindeki algı din görevlilerine bakışlarını da etkilemektedir. "Toplumda Din Görevlisi Algısı: Nevşehir İli Örneği" adlı çalışmasındaki anketinde Hasan Yavuzer, katılımcıların %35,5'inin din görevlilerinin çok güzel din hizmetleri yaptıklarını geriye kalan %66,5'lik kısmın ise kararsız veya olumsuz görüş bildirdiklerini belirtmektedir. Bk. Yavuzer, Hasan. "Toplumda Din Görevlisi Algısı: Nevşehir İli Örneği", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12/3, (Eylül: 2022), 1663, 1667.

¹⁵ Muaz b. Cebel'in (ra) Yemen'e gönderilmesi ve oradaki tutumu için bk. İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, Tabakâtü'l-Kübrâ, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, 1. Baskı, (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), III, 438-439.

sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin bir bölgede din görevlisinin motosiklete binmesi gayet normal bir davranış olarak görülmekte iken başka bir bölgede ise bu davranış hafiflik olarak değerlendirilebilmektedir. Bu hal fiziksel tarzlar ve giyim kuşam için de geçerlidir. Dolayısıyla din görevlisi her şeyden önce nezafet ve sadelikle beraber toplum tarafından yadırganmayacak bir şekli tercih etmelidir. Bunun için görev yaptığı bölgenin değerlerini iyi analiz etmeli, onların dinin emirleriyle çelişmeyen yaşam tarzlarına saygı göstermeli ve bu davranışlara ters düşecek bir tutum sergilememelidir. Zira anlatanın benimsenmediği bir süreçte anlatılanın da benimsenmeme tehlikesi söz konusudur. Bu sebeple dinin emirlerini anlatma pozisyonunda olan kişiler anlattığı şeylerin muhatap kitlede tesirli olmasını istiyorlarsa içerisinde yaşadığı toplumun gelenekleriyle barışık olmalıdırlar.

3.3. Fiziksel Yetersizlikler

Din görevlisinin görev yapacağı bölgede karşılaşılabileceği olumsuzluklardan bir diğeri de gerek caminin gerekse lojmanın fiziki yapısının yetersiz oluşudur. Yıllardır benzer doku ve aynı ortama alışmış olan cemaat yetersiz bir fiziki yapıyı kabullenmiş olabilir. Onlara bu durum son derece normal gelirken başka bir ortamdan yeni gelmiş birisi için aynı keyfiyet söz konusu olmayabilir. Hatta zaman zaman cemaat kendi evleriyle din görevlisinin oturacağı evi kıyaslayabilir, aslında bir memurun oturabileceği standartlarda olmayan bu mekânı son derece yeterli görebilir. Bu durumda din görevlisi bulunduğu ortamı iyi analiz etmelidir. Yapmayı düşündüğü şeyi önce cemaatine uygun bir üslupla izah etmeli, onların da bu değişikliği benimsemesini ve gerekli görmelerini sağlamalıdır. Bunu başardığı anda işler kolaylaşmış demektir. Çünkü değiştirilmesi planlanan işe cemaatin dâhil edilmesi artık onların maddi ve manevi desteklerinin görevliyle beraber olması anlamına gelmektedir. Ya da en azından gerçekleştirilmesi düşünülen değişikliklere yersiz muhalefet engellenmiş olacaktır. Bu hususta da din görevlisine en güzel örnek Hz. Peygamber'in Medine'yi Münevvere'deki Kuba Mescidi ve ardından Mescidi Nebevi ve hücreyi saadetlerinin yapımı esnasında takip ettiği yoldur.¹⁶

3.4. Kurumunda Karşılaştığı Olumsuzluklar

Kişiler kendilerini daha çok değer gördükleri ve önemsendikleri yere ait hissederler. Bu bağlamda din görevlisi kendi kurumunun kapısından içeri girerken amirinden memuruna kadar herkesten güler yüz ve nezaket bekler. Zira o, belki bir kış günü uzak bir köyden meşakkatli bir yolculuk neticesinde, belki de bir ağustos ayında, ya da bir sıkıntısı nedeniyle şehre gelmiş ve orada kendi evi gibi gördüğü kurumunda bir nefes almak istemiş olabilir. İçeri girince "hoş geldin" sözü ve "bir tebessüm" ona kendisini çok kıymetli hissettirecek, onun kurumuna güven duymasını ve kurumunu benimsemesini sağlayacaktır. Aksine din görevlisinin asık bir surat ve ilgisiz tavırlarla karşılanması, gereksiz yere işinin uzatılması veya zorlaştırılması, kendisinden küçük ikramların bile esirgenmesi onu üzecek ve muhtemelen bir daha oraya istekle gelmesini engelleyecektir. Müftülük daire personeli o gün ya da o an can sıkıcı bir durum yaşamış ya da işlerin yoğunluğundan bir hayli bunalmış olabilirler. Böyle bir ortamda asla kendi can sıkıntılarını ve moral bozukluklarını yanlarına gelen kişilere hissettirmemelidirler. Çünkü hiçbir şeyden habersiz bir şekilde müftülüğe gelen birisine onun dışında yaşanmış olumsuz bir durumu fatura etmemek gerekmektedir. Bu duruma düşmemek için daire personeli kendini ev sahibi gibi

¹⁶ Buhârî, "Menâkıbü'l-ensâr", 45; Tirmizî, "Menâkıb", 19.

görmelidirler. Emanetçisi oldukları ortama her gelene karşı ilgilerini esirgememeli onların işlerini kolaylaştırarak çözmeli, hoş bir şekilde onları oradan uğurlamalılardır.

3.5. Aidiyet Bilinci

Arapça bir kelime olan aidiyet, iki şey arasında bulunan bağlılık ve ilişkinlik anlamlarına gelmektedir.¹⁷ Aidiyet, aslında tüm insanlarda var olan, kişiye güven ve mutluluk hissi veren bir duygudur. Örneğin kendisini bir dine ait olarak gören insanlar aynı zamanda o dinin korumasına ve bireye sağlayacağı huzura da kavuşmuş olurlar. Kendisini bir aileye, sosyal çevreye ait hisseden, mutlu bir iş yaşantısı olan kişiler de aynı duyguyu hissederler. Dolayısıyla aidiyet duygusu bu yönüyle psikoloji ve sosyoloji bilimlerini de yakinen ilgilendirmektedir. Bu sebeple birçok kurumun, başarıya ulaşmak için personeline aidiyet duygusu kazandırma çabası içerisinde girmekle kalmayıp bunun için ciddi kaynak ayırdığı bilinmektedir. Zira bulunduğu mekânla ya da yaptığı işle kendilerini ilişkin hissedenler mutluluk duyarlar. İşini neşe ve sevgiyle yapan insanların başarıları da kaçınılmaz olur.

Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığının temel ilke ve hedefleri arasında: *“İslâm'ın itikadî ve amelî ilkelerini özümsemiş, eğitim ve kültür seviyeleri yüksek, kendisiyle ve toplumla barışık, beşerî ilişkilerde topluma öncü, muhatabını anlayan ve dinî sorunlarına pratik çözümler üretebilen, dinî ve ilmî verileri birlikte kullanabilen, söz ve davranışlarıyla örnek bir hayat sergileyebilen din görevlilerine sahip olmak.”* vardır. Bunun için DİB personelinin aidiyet bilinci kazanmaları noktasında kurum kültürüne sahip olmaları önem arz etmektedir. Söz konusu bilinç din görevlilerinin çalıştığı kurumun: *“İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarıyla ilgili işleri yürütmek, sahih bilgi ile halkı din konusunda aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle”* ilgili görevleri doğrultusunda vizyon ve misyonunu çok iyi kavramalarıyla mümkün olacaktır. Hangi alanda ve nasıl bir kurumda istihdam edildiğinin bilincine varan din görevlisi bu kavrayışla görevini beden ve ruh birlikteliği içerisinde yapacaktır.

Elbette ki personelde aidiyet bilincinin oluşmasında müftülöklere de düşen birtakım görevler vardır. Öncelikle:

- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gerek yurt içinde gerek yurt dışındaki fonksiyonu, varlık gayesi ve yerine getirdiği faaliyetlerin önemi ve uluslararası arenada ne anlam ifade ettiği görevlilere çok iyi anlatılmalıdır.
- Her bir personele değerli oldukları hissettirilmelidir.
- Hangi kademedede görev yaparsa yapsın tüm çalışanların kendilerini özgürce ifade etmelerine imkân tanınmalıdır.
- Personelle gönül birlikteliği oluşturmanın yöntemleri aranmalıdır. Bunun için resmi iş ve işlemlerin haricinde sosyal ve sanatsal faaliyetler planlanmalıdır. Örneğin, musiki programları, spor etkinlikleri düzenlemek, personelin düğün ve cenaze merasimlerine katılmak.
- Personelin kendisini menfaat aracı olarak görmemesini sağlayıcı yaklaşımlar sergilenmelidir.
- Görev dağılımı ve iş yükü, ödül-ceza dengesi bağlamında marifet iltifata tabidir anlayışıyla hareket edilmeli, başarılı personelin taltifi noktasında cömert davranılmalıdır.

¹⁷ Türk Dili, Mart 2020, yıl: 69, sayı: 819, s. 62.

- İlmî anlamda kendini geliştirme yolunda olan bu bağlamda akademik çalışmalar yapan personelin önünü açıcı ve onları teşvik edici düzenlemeler yapılarak kalifiye personelin kurumda kalması sağlanmalıdır.
- Her görevliye duruma göre inisiyatif verilmeli onlara güven telkin edilmelidir.
- Hangi platformda olursa olsun özgüveni zedeleyici, küçümseyici tavır ve söylemlerden kaçınılmalıdır. Özellikle sözlü sınav komisyonlarında üyeler bu hassasiyete dikkat etmelidir.
- Gerek müftülük çalışanları gerek imam hatip, müezzin kayyım ve diğer personelin meslektaşlarıyla onların sınırlarına saygı duyarak duygudaşlık kurmaları sağlanmalıdır.
- Görev yerlerinde onların karşılaştıkları sorunlar dinlenmeli, problemler önyargısız bir şekilde anlaşılmalı ve içtenlikle çözüm üretme noktasında samimi tavırlar sergilenmelidir.

Tüm bunlar sağlanabildiği ölçüde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çeşitli kademelerinde görev yapan kişiler aslında aradıkları her türlü imkân ve ortamın, bilgi, belge, doküman ve şartların kendileriyle beraber olduğunu anlayacaklar davalarına hizmet noktasında Başkanlığın çatısı altında hiçbir engelin bulunmadığının farkına varacaklardır. Böylece başka arayışlara ihtiyacın olmadığını göreceklerdir. Öte yandan her bir personel görevinde başarılı olmak için harcadığı çabaya bakmalıdır. Ortada bir başarısızlık varsa bunun nedenini önce kendinde aramalı, sürekli başkalarını suçlama yanlısına düşmemeli, kendine ve kurumuna güvenerek kararlı bir şekilde emin adımlarla yoluna devam etmelidir.

4. Din Görevlisinin Ailesiyle İletişimi

4.1. Anne-Babası ile İletişimi

Allah Teâlâ: “Rabbin kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, ana babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara ‘öf!’ bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle.”¹⁸ buyurmaktadır. Bu ayet anne baba ile iletişimde nezaket dilinin önemine vurgu yapmakta ve çocukların onların rızasını kazanmaya çalışmalarının önemini dile getirmektedir. Zira anne babanın gönlünün hoş edilmesi kişinin cennete girmesine vesiledir. Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Ana ve babasının ihtiyarlık zamanlarında, bunlardan birine veya ikisine yetişip de, (kendilerine gereken hürmet ve hizmette bulunmadığı için) cenneti hak edemeyen kimsenin burnu yerlerde sürünsün!*” buyurmuş ve bu sözünü üç defa tekrarlamıştır.¹⁹ Din görevlisi ibadet şuuru içerisinde en başta anne babası ve çevresindeki yaşlılarla iletişimini canlı tutmalı, onların hal hatırlarını sormalı, ihtiyaçlarını görüp gözetmeli, onların hidayette daim olmaları için gayret göstermeli²⁰ ve başta anne babası olmak üzere büyüklerin hayır dualarından mahrum kalmamalıdır.

18 İsra, 17/23.

19 Müslim b. Haccâc, el-Küşeyrî en-Neysabûrî, *Sahîhu Müslim*, nşr. Yasir Hasan, İzzeddin Dallî, Ammad et-Teyyar, (Dimaşk: Müessestü'r-risâle Nâşirûn, 1433/2012), “Birr”, 9.

20 Şuarâ, 26/86.

4.2. Eşi ile İletişimi

Aile toplumun temel taşıdır. Bu yapının ana unsurları ise hiç şüphesiz eşlerdir. Eşler Hz. Peygamber'in (s.a.s) ifadesiyle: *"Bir bütünün benzeşen ve diğerini tamamlayan iki yarısıdır."*²¹ Salih bir eş ise Kur'an'a göre huzur kaynağıdır.²² Allah Teâlâ eşler arasında sevgi ve merhameti var etmiş bunu da varlığının ve kudretinin delillerinden saymıştır.²³ Dolayısıyla eşler birbirlerini rahmet vesilesi olarak görmelidirler. Aile bireyleri yekdiğerini şartsız ve koşulsuz sevmeli,²⁴ iletişimlerini kuvvetli tutmalıdırlar. Birbirlerine karşı anlayışlı davranmalı, duruma göre hataları mazur görmeli, öfke ve kızgınlıklarını kontrol etmeli, karşıdakine değer verip onun varlığına saygı duyan yaklaşım tarzı sergilemelidirler. Bu noktada din görevlisi evi ve görev mahalli arasında çok hassas bir denge kurmalı, evdeki sorunları camiye camideki sorunları da eve taşımamalıdır.

Diğer taraftan sosyal imkânların çok az olduğu hatta hiç bulunmadığı bir yerde vazife yapma durumunda kalan din görevlisi böyle bir ortamda eşinin yalnızlığını giderici ve onun bulunduğu mekâna uyum sağlamasını kolaylaştırıcı faaliyetler yapmalıdır. Hele bir de yaşanan evin fiziki durumu iyi değilse zorluk bir kat daha artmaktadır. Din görevlisi bu tür sorunları meslek sevgisi ve oranın güzelliklerini keşfedip eşinin ilimle ve hikmetle uğraşmasına yardımcı olarak aşabilir. Bunun için de tebliğ öncelikle ailesinden başlamalı, yuvasını Kur'an eğitimi ve dini öğretilerle aydınlatmalıdır. Böylelikle din görevlisi görev mahallindeki dini ve hayri çalışmalara eşini de dâhil ederek onun da hayırlara vesile olmasının yolunu açmalıdır.

Aksi halde uzun yıllar sosyal ortamdan tecrit edilmiş, çevresiyle bütünleşememiş, buna ilaveten standartları kısıtlı mekânlarda yaşamak durumunda kalmış kişiler farkında olmadan ruhsal çöküntüler yaşayabilirler. Bu durum ise ailede telafisi zor sıkıntıların yaşanmasına neden olabilir. Madden ve manen ailesini ihmal eden veya buna neden olan kişi günah işlediğinin farkında olmalıdır.²⁵

4.3. Çocukları ile İletişimi

Çocuk çocuk hem varlığıyla hem yokluğuyla imtihan aracıdır.²⁶ Dolayısıyla anne babalar çocuklarının kendilerine ve yaşadıkları topluma göz aydınlığı, muttakilere önder,²⁷ namaz ehli²⁸ ve sâlih kimselerden olmaları için Allah'tan yardım istemelidirler. Bu bağlamda din görevlisi başta kendi çocukları olmak üzere en azından görev alanındaki çocukların yukarıda sayılan vasıflara sahip olması için çok gayret göstermelidir. Erken yaşta eğitimin kişilik oluşumunda ve değerlerin aktarımındaki katkısından hareketle çocuklara küçük yaştan itibaren; değerli ve kıymetli olduklarını hissettirmelidir. Allah (c.c.) ve Peygamber (s.a.s.) sevgisi, haram-helal bilinci, doğruluk, merhamet, büyüklere saygı, sevgi, şefkat, ayıp ve günah gibi kavramların öğrenilmesinde ve hasletler ışığında ahlaki erdemlerin kazandırılmasında öncülük etmelidir. Kendileriyle kuracağı iyi iletişim sayesinde onların sevgisini kazanmalı, gönüllerini camiye ve

²¹ Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eşâ's el-Ezdf es-Sicistânî, *Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Yasir Hasan, İzzeddin Dallî, Ammad ed-Teyyar, (Dimaşk: Müessesetü'r-Risâle, 1434/2013), "Tahâret", 94.

²² A'raf, 7/189.

²³ Rûm, 30/21.

²⁴ Martı, Huriye, *Ailem*, DİB Yayınları, Ankara 2014, 11.

²⁵ Ebû Dâvûd, "Zekât", 45.

²⁶ Enfâl, 8/28; Çocukların imtihan aracı olduklarıyla ilgili bazı açıklamalar için bkz. Dönmez, Fatma, *Ailemde Bir Çocuk Var*, DİB Yayınları, Ankara 2014, 8.

²⁷ Furkân, 25/74.

²⁸ İbrâhim, 14/40.

ibadetlere ısındırmalıdır. Ömürlerinin en kıymetli çağlarında hayatlarına ışık tutacak ve nezih bir yaşam sürmelerini sağlayacak hakikatleri öğrenmelerinde rehberlik etmeli ve yaşamları boyunca işledikleri salih amellerin sevabından hissedar olma gayreti taşımalıdır.

Bunun için Kur'an-ı Kerim'de de dikkat çekilen Lokman Aleyhisselam'ın oğluna öğüt verirken kullanmış olduğu "yavrucuğum"²⁹ şeklindeki sevgi ve muhabbet içerikli hitap tarzlarını kullanmalı ve şefkat dilini çocuklardan esirgememelidir. Başta kendi çocukları olmak üzere tüm çocuklara karşı güler yüzlü ve merhametli olmalıdır.

4.4. Diğer Akrabaları ile İletişimi

Akrabalık bağı canlı tutmayı ve akrabalarla iletişimi koparmamayı emreden Allah Teâlâ,³⁰ kendilerine iyilik edilmesi gereken grupları zikrederken anne babanın ardından akrabaları belirtmektedir.³¹ Hz. Peygamber ise kendisiyle ilgisini kesen akrabasıyla dahi ilgi ve alakanın, karşılık beklemeden yardımın devam etmesi gerektiğini belirtmektedir.³² Nitekim ziyaret ettiği, iyilik yaptığı, anlayışlı davrandığı akrabalarının kendisine gelip gitmedikleri, hatta kötülük yaptıkları ve kaba davrandıklarından yakınan bir sahâbîyi Peygamber (s.a.s.): "Eğer durum dediğin gibi ise sen onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Böyle davrandıkça Allah'ın yardımı seninledir."³³ şeklinde teselli etmiştir. Bu hadisi izah edecek olursak, "Allah'ın yardımı sizinledir" ifadesi, her şeye rağmen iletişimi sürdürmenin erdemli bir hareket olduğuna bir işarettir. "Kül yutturmuş olursun" benzetmesi ise iyiliklere kötülükle karşılık vermenin doğuracağı pişmanlığa ve kötü akıbeta dikkat çekmektedir.

Din Görevlisi, akraba ile iletişimi koparmanın, cezası hemen verilmesi gereken günahlardan olduğunun³⁴ bilinciyle akrabalarıyla bağı güçlü tutmalıdır. Uzakta olanlar varsa çağın iletişim araçlarıyla onlara ulaşmalı, kendilerine özellikle dini konularda rehberlik etmelidir. Kendisine karşı ilgisiz ve duyarsız davranan akrabalarıyla dahi irtibatını koparmamalıdır. Zira kişiler bilgi ve görgüsüne göre davranış sergilerler. Din görevlisinden beklenen ise sabır, nezaket, affetme, kin tutmama gibi olgun davranışlardır. Bu sebeple din görevlisi söz konusu faziletleri yakın çevresi başta olmak üzere tüm insanlara karşı uygulamalıdır.

5. Din Görevlisinin Müftü ve Diğer Personelle İletişimi

5.1. Yöneticisiyle İletişimi

Yeni tanışılan birisine verilen ilk intiba çok önemlidir. İlk görüşmede nasıl bir izlenim sergilenmişse muhatabın zihninde kişi hakkında o düşünce kalır. Bu nedenle din görevlisi yöneticisiyle hatta cemaatiyle ilk görüşmesini önemsemelidir. Yeni göreve başlayacağı bir yere gittiğinde ilk iş olarak amiriyle görüşmeli, bu ziyaretini gerçekleştirirken doğru zamanı seçmeli, giyim-kuşamına dikkat etmeli, kısa ve net cümlelerle kendisini tanıtmalıdır. Akabinde amirinden

²⁹ Lokman, 31/13.

³⁰ Nisâ, 4/1.

³¹ Nisâ, 4/36; Nahl, 16/90.

³² Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim b. el-Mugîra el-Cû'fî, *el-Câmiu's-sahih*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Edeb", 15,; Ebû Dâvûd "Zekât", 45; Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Yasir Hasan, İzzeddin Dallî, Ammad et-Teyyar, (Şam: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, Şam 1432/2011), "Birr", 10.

³³ Müslim, "Birr", 22.

³⁴ Ebû Dâvûd, "Edeb", 43.

görev yapacağı yerle alakalı gerekli bilgileri ve hassasiyetleri öğrenmelidir. Meslekî anlamda da onun kendisiyle paylaşacağı prensipleri dikkatle dinlemelidir.

Din görevlisi sıkıntılarını, şahsi ve meslekî problemlerini mümkün mertebe ilk etapta amiriyle paylaşmalıdır. Yerine göre kalabalık müftülüklerde amirin yoğun olduğu veya bu tür sorunlarla ilgilenme imkânının olmadığı durumlarda ise konu bir sonraki amirle paylaşılmalıdır. Bu bağlamda bilgi akışının aktörleri çoğaldıkça hata payının ve bilgi kirliliklerinin de oluşacağı unutulmamalıdır. Çoğu din görevlisi amiri tarafından anlaşılmadığı, yaptığı işlerin görülüp takdir edilmediğinden dert yanar. Hâlbuki din görevlisi oluşturacağı doğru bir iletişimle amirine çalışmalarını, alandaki başarılarını ve karşılaştığı problemleri hissettirmelidir. Bunu başardığı takdirde ise imkânlar dâhilinde çözemeyeceği sorun yoktur.

Amir-memur ilişkisinde bir diğer husus ise saygıdır. Bu saygı makam korkusu ya da beklenti kaynaklı değil, Allah rızası için din kardeşliği sevgisinden ileri gelmelidir. Zira anonim bir sözde belirtildiği gibi seven sevmeye, sayan sayılmaya lâyıktır. Nasıl ki imam hatiplik ve müezzin kayyımlik görevleri ulvî ve her türlü saygıya layık bir makamsa onun üst amirleri de aynı konumdadır. Bu nedenledir ki din gönüllüsünün başta müftüsü olmak üzere tüm insanlığa bakışı din kardeşliği temelli, samimi ve vefa odaklı olmalıdır.

Öte yandan din görevlisi herhangi bir hususla ilgili talep veya isteklerini bildirirken hiyerarşik önceliğe dikkat etmelidir. Elbette ki her bir görevlinin memuriyetle alakalı haftalık ve yıllık izin kullanma, nakil isteme gibi birtakım hakları vardır. Ancak meşru talepleri yazılı veya sözlü bir şekilde dile getirmenin de usul ve esaslarının olduğu unutulmamalıdır. Bunlara dikkat edildiği takdirde söz konusu görevli hem hali hazırda çalıştığı birim ve amiri tarafından hem gitmeyi düşündüğü pozisyon veya birim tarafından memuriyet nezaketini bilen görgülü bir kişi olarak telakki edilecektir.

5.2. Görev Arkadaşlarıyla İletişimi

Her başarının gözükken unsurları olduğu gibi gözükmeyen aktörleri de vardır. Müftülükler çok bünyeli yapıya sahiptir. Yani memur, şef, din hizmetleri uzmanı, müdür, vaiz, müezzin kayyım, imam hatip, Kur'an kursu öğreticisi, müftü ve daha üst mertebede başkanlık personeli... Her bir personelin ayrı ayrı görev ve sorumlulukları vardır. Bu noktada hiçbir pozisyon diğerine tercih edilmemelidir. Yapılan işin kıymetini belirleyen husus yapanın sadakati, samimiyeti, fedakârlığı ve neticede ortaya konulan başarıdır. Dolayısıyla iş ve işlemlerin hakkını vererek ibadet bilinciyle çalışan, kendi mekânına gelen her bir din kardeşinin/vatandaşın işini özveriyle halleden bir memurun, şefin ve şube müdürünün emeği de son derece değerlidir. Bu sebeple din görevlilerinin bu ayrıntıya dikkat etmeleri önem arz etmektedir.

Din görevlisi tüm insanlara olduğu gibi dairedeki arkadaşlarına karşı da saygı çerçevesinde davranmalıdır. Yapılmasını istediği bir hususu emrivaki, sert ve kaba bir eda ile değil, yumuşaklık ve nezaket üslûbuyla dile getirmelidir. Zira şefkat ve yumuşaklığın bulunmadığı her şey çirkindir.³⁵ Aksi halde karşıdaki kişi önemsenmediği, kendisine karşı emredici bir tavır sergilendiği, hatta küçümsendiği izlenimine kapılırsa bu durum onu kıracak ve tepki göstermesine neden olacaktır. Buna ilaveten din görevlisi kurumunca kendisine tevdi edilen görevleri önemsemeli ve zamanında yapmalıdır. Memurun, şefin ya da şube müdürünün görevle

³⁵ Müslim, "Birr", 78; Ebû Dâvûd, "Edeb", 10.

alakalı yerine getirilmesini istediği hususun aslında amirin, aynı zamanda Başkanlığın talimatı olduğunu bilmelidir.

Diğer taraftan din görevlisi meslektaşlarıyla da iletişimini canlı tutmalıdır. En azından yakın çevresinde görev yapan arkadaşlarıyla irtibat halinde olmalıdır. Görev mahalline yeni gelen arkadaşlarına gerçekleştireceği ziyaretle işe başlamalıdır. Her anlamda din kardeşliği esasına dayalı yardımlaşma ve dayanışma örneğini öncelikle kendi arkadaşları arasında gerçekleştirmelidir. Onların sevinç ve kederini paylaşacakları ilk kişi olmalıdır. Ardından din görevlilerinin riayet etmesi gereken hususlarla alakalı ilgili genelgede de belirtildiği gibi³⁶ duruma göre aynı bölgedeki arkadaşlarıyla ilmi faaliyetler gerçekleştirmelidir. Böylece her bir görevli yetkin olduğu alanda diğer arkadaşlarına katkı sağlama fırsatı elde etmiş olacaktır. Hatta din görevlileri, gerçekleştirecekleri dini ve hayri hizmetler noktasında meslektaşlarının görev bölgesindeki imkânları harekete geçirmek suretiyle daha etkin ve yararlı çalışmalar yapabilirler. Neticede her bir vesile fırsata dönüştürülünce sağlam bir kardeşlik ortamı oluşturulacaktır. Bu sayede hem diğer insanlara örnek olunacak hem de sorumluluk paylaşımı yapılmış olacaktır. Böylelikle din görevlilerinin toplum nazarında saygınlıkları artacak ve bu durum icra edilen görevin etkisini artıracaktır.

Öte yandan zaman zaman emekli din görevlisi ile mesleğe yeni başlamış görevliler arasında birtakım sıkıntılar yaşandığı da görülmektedir. Şöyle ki yıllardır görev yaptığı camide artık cemaatten birisi olmuş emekli din görevlisi kendisinden sonra mihrapla belki yeni tanışmış genç din görevlisinde kendince gördüğü bazı yanlışları cemaatin huzurunda birazda bildik bir edayla ve yüksek sesle: “Bu namaz olmadı hoca efendi. Cemaat evlerinize gidince namazı iade edin” gibi nezaketten yoksun bir tavırla düzeltme yolunu seçebilmektedir. Oysa hiçbir din görevlisi meslektaşının rakibi değildir. Dolayısıyla her görevli arkadaşının itibar ve onurunu kendi itibar ve onuru gibi görmelidir. Onun şayet mesleki anlamda zayıf ve noksan yönleri varsa bunu insanların huzurunda belirtmemelidir. Toplum içerisinde arkadaşının olumlu yönlerine vurgu yapmalı böylece insanların zihinlerinde oluşabilecek yanlış din görevlisi algısının önüne geçmelidir. Arkadaşında tespit ettiği meslekî eksiklikleri yerinde, zamanında ve doğru bir üslupla kendisine bildirmeli, o yeterlilikte ise eksikliklerin telafisi için ona yardımcı olmalıdır. Bu tutum orada kardeşlik ortamını zedeleyebilecek durumların önüne geçme ve istenilen davranışların kazandırılması anlamında doğru bir davranış olarak kısa zamanda etkisini gösterecektir.

Diğer taraftan mesleğe yeni başlayan din görevlileri yıllarını din hizmetlerine adanmış mihrap, minber ve kürsü kanalıyla insanlara dini konuları anlatma gayretinde olmuş tecrübeli seleflerinin bilgi ve tecrübe birikimlerinden istifade etmelidirler. Onların varlığını kendileri için kazanım olarak görmeli onlara saygı ve hürmette kusur etmemelidirler.

5.3. Görev Mahallindeki Resmî Kurumlarla İletişimi

Din görevlisi, kürsüde vaaz ve nasihat veren, mihrapta imamlık yapan, taziyelerde tilavetiyle ve hoş sohbetiyle gönülleri ferahlatan, evliliğe ilk adımını atmak üzere olan gençlerin düğün merasimini dualarla başlatan, yeni doğan çocuğun isim koyma törenine katılarak ailenin sevincine ortak olan, küs insanları dini önder vasfı ile barıştıran bir gönül insanıdır. Ancak bütün bunların yanı sıra onun resmî yönü ve bazı sorumlulukları vardır. Kendisinden her alanda olduğu gibi resmî kurumlarla da iletişiminin sağlıklı ve düzgün olması beklenir. Bu nedenle gerek giyim kuşamındaki ciddiyet ve zarafeti gerek hal hareketlerindeki mutedillliği gerekse sözlerindeki

³⁶ 15/12/2020 tarihli ve E.847444 sayılı genelgenin 10/1a.

letafet ve nezaketiyle de görev alanındaki başta eğitim kurumları olmak üzere tüm müesseselerle iyi ilişkiler kurmalıdır. Kendi mahallelerindeki okul yönetimiyle kurdukları sağlıklı iletişimin ardından oradaki meslek derslerinde öğretmenlik yapan nice din görevlileri vardır ki öğretmen ve öğrencilerin gönlünde taht kurmuşlardır. Bu dostluk camii başta olmak üzere okul dışına taşmakta diğer kuruluşlara da sirayet etmekte ve hayat boyu devam etmektedir. Ardından oluşturulan bu sağlıklı iletişim neticesinde genelde Başkanlık, özelde de müftülüklerle söz konusu kurum arasında iletişim kanalı açılmış olmaktadır. Akabinde din görevlisi söz konusu mekânlarda rahatlıkla din hizmetlerinin yürütülmesine öncülük etmeli mesai saatleri içerisinde din eğitim öğretimine zaman ayıramayanlara zaman ve mekân mefhumu gözetmeksizin din hizmeti sunmalıdır.

6. Din Görevlisinin Hedef Kitlesiyle İletişimi

6.1. Cami Cemaatiyle İletişimi

Hız. Peygamber (s.a.s) insanlarla samimi ve sıcak ilişkiler kurardı. Müjdeleyici ve kolaylaştırıcı üslubu seçerdi³⁷. Bir şeyler öğretmek istediği zaman onlara sevgi dilini kullanırdı. Sürekli Allah Teâlâ'nın yardımını diler ve bunu ashâbına da tavsiye ederdi. Nitekim Allah Resûlü (sav) bir gün Muâz İbn Cebel'in (ra) elinden tuttu ve: *"Muâz! Allah'a yemin olsun ki seni gerçekten seviyorum"* buyurdu. Ardından: *"Muâz! Sana her namazdan sonra şu duayı okumanı mutlaka tavsiye ediyorum: اللهم أعني على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك: Allah'ım! Seni anıp zikretmek, nimetine şükretmek, sana layık ibadet etmek için bana yardım eyle!"*³⁸ diyerek sözlerini tamamladı. Kur'an-ı Kerim'de de davetçi pozisyonunda olan kişilerin iyi niyet ve samimiyetle birlikte hikmet ve güzel öğüt³⁹ insanları ikna etmeleri istenmektedir.

Bunun için ise öncelikle din görevlisi görev mahallindeki cemaatini iyi tanımalıdır. Onlarla son derece dengeli bir ilişki yürütmelidir. Din adamı imajını zedeleyecek, onun insanlar yanında itibarını sarsacak tutum ve davranışlardan uzak durmalıdır. O, ezan vakti cami açan namazdan hemen sonra da orayı terk eden bir görevli profili çizmemelidir. Aksine cemaatini bilgi ve ahlâkî erdemlerle desteklemeli onlarla sürekli iletişim halinde olmalıdır. Namaz harici yapacağı ilmihal, hadis, tefsir, dua, tesbihat, hasta ziyaretleri vb. faaliyetler görevli ile cemaatin arasında bir ünsiyet oluşmasını sağlayacaktır. Cemaat de kendilerine emek harcayan, bilgi öğreten, sorunlarına ilgisiz kalmayan bir din görevlisini sadece mihrapta değil hayatın birçok alanında kendilerine önder kabul edeceklerdir.

Diğer taraftan din görevlisi ibadete önderlik ettiği durumlarda cemaati bıktırıp usandıracak, onları ibadetten soğutacak bir tutum ve davranış içerisinde girmemelidir. Şayet onlarda bir hata görürse bu durumda da şahsiyeti zedelemeyen, mahcup etmeden, sorunlar üzerinden problemi çözme yoluna gitmelidir. Nitekim Peygamber (s.a.s), sahabeden hata yapanları isimlerini zikrederek uyarınmamıştır. Bunun yerine söz konusu durumla alakalı genel bir değerlendirmeye sorunu çözmeyi amaçlamıştır.⁴⁰ Sabah namazını uzatan bir imamın yaptığının doğru olmadığını beyan için, *"İçinizde nefret ettirenler var!"*⁴¹ buyurmuştur. Aynı şekilde mahallesinde yatışı namazını kıldırıldığı esnada uzun sûre okuyan Muâz b. Cebel'e (r. a.), onu çok sevmesine rağmen,

³⁷ Müslim, "Cihâd ve Siyer", 6.

³⁸ Ebû Dâvûd, "Vitr", 26.

³⁹ Nahl, 90/125.

⁴⁰ Ebû Dâvûd, "Edeb"; Detaylı malumat için bkz. Hanek, "Hz. Peygamber'in Tebliğ ve İrşat Mirası", 186.

⁴¹ Buhârî, "İlim" 28, "Ezan" 61-63, "Edeb", 75, "Ahkâm", 13; Müslim, "Salât", 182-185.

“Sen fitneci misin, Muâz!” arkada yaşlı, zayıf ve iş gücü sahibi kimseler olabilir, şeklinde uyarı da bulunmuştur.”⁴²

Cemaat din görevlisi ilişkisinde bir başka hassas nokta daha vardır. Cemaat, sıkıntılı gördüğü durumları özgürce dile getirebilir. Fakat haklı da olsa din görevlisinin kendisine yapılan ithamlara cevap vermesini yadırgayabilir. Dolayısıyla din görevlisi mümkün olduğu kadar -bilimsel olarak fikir beyanı hariç- insanlarla tartışmaya girmemelidir. Zira delilsiz, kuru bir tartışmanın kazananı olmayacaktır. Fakat yanlış bir durumu düzeltme söz konusu ise bu durumda da belirli sınırlar dâhilinde nezaket üslubundan ayrılmadan din görevlisine yakışır bir edayla hareket edilmelidir.

Bir diğer husus da din görevlisinin günlük alışverişler hariç cemaatiyle ticari ilişki içerisine girmemesidir. Zira din görevlisinin öncelikli sorumluluğu yürüttüğü görevi layıkıyla yerine getirmesidir. Aksi halde yapılan işlemlerde bir anlaşmazlık ya da yanlış olması durumunda fatura dine kesilecektir. Akabinde de halkın güveni ve dini duyguları sarsılacak; din görevlisine, camiye ve ibadete mesafe oluşabilecektir. Netice olarak da din görevlisi ya insanların camiden uzaklaşmasına neden olacak ya da kendisi yıpranacaktır.⁴³

Din görevlisinin kanunen izin hakkı vardır. İzin verme yetkisi de amirlerine mahsustur. Ancak din görevlisi yıllık, hastalık veya mazeret iznini kullanırken cemaatini bilgilendirmeli; “Nasıl olsa ben hakkım olan bir şeyi kullanıyorum.”, anlayışıyla hareket etmemeli; onlardan habersizce görev mahallini terk etmemelidir. Örneğin yıllık izne ayrılması durumunda herhangi bir namazın ardından kendilerine, “Ben şu kadar süreliğine yıllık izne ayrılıyorum, bir isteğiniz arzunuz var mı?” gibi gönül alıcı cümleler sarf edebilir. Din görevlisi, bu tür tutumları cemaatinden izin almak şeklinde yorumlamamalı; bu durumun tamamen sorumluluk gereği ve nezaket kuralları çerçevesi içerisinde yapıldığının bilincinde olmalıdır. Aksi davranışlar muhatap kitle tarafından sorumsuzca ve işini önemsememek şeklinde yorumlanabilir.

Din görevlileri, “Hayra sebep olan onu yapan gibidir”⁴⁴ anlayışıyla birçok hayırlı işe öncülük etmektedirler. İnsanların yardımlarının dünyanın dört bir yanına dağılmasına vesile olmaktadır. Bunlardan bir tanesi de camilerde toplanan yardımlardır. Camide toplanılan yardımlar her ne kadar tutanakla kayıt altına alınsa da cemaat neticeden mutlaka haberdar edilmelidir. İlgili tutanağı ilan panosuna asarak bunu yapmak mümkündür. Bazen bireysel olarak insanlar kendi camilerine yardım yapmaktadırlar. Bu tür yardımlar da mutlaka kayıt altına alınmalı, para girdisi ve harcanılan yer belgeleriyle beraber sahibine ibraz edilmelidir. Bazen hayır sahipleri “Hocam, ben sana güvenmiyor muyum? Belgeye ne gerek var?” diyebilirler. Yapılan yardımın miktarına ve hayır sahibinin, “Belge istemiyorum.” şeklindeki söylemine rağmen din görevlisi bu konularda son derece şeffaf ve hassas davranmalı yanlış anlaşılmaya müsait durumların önüne geçmelidir.

Tüm bunların yanı sıra din görevlisi ortak nitelik kapsamına giren, mesleğin özyle bağdaşmayan her türlü söz, fiil ve davranışlardan hassasiyetle uzak durmalıdır.

6.2. Muhtarla İletişimi

Din görevlisi, 657 devlet Memurları Kanunu’na tabii bir kamu çalışanıdır. Bu kapsamda kendi görev ve sorumlulukları ile Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev tanımlamaları ilgili

⁴² Buhârî, “Ezan”, 63.

⁴³ DİB, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 15/12/2020 tarihli ve E.847444 sayılı Uygulama Genelgesi 10, 1/ d, e.

⁴⁴ Tirmizî, “İlim”, 14.

yönetmelik ve genelgelerle belirtilmiştir.⁴⁵ Aynı şekilde 442 Sayılı Köy Kanununun 36. Maddesinde de köy muhtarının devlet işleri ile ilgili görevleri de kayıt altına alınmıştır. Aynı mahallede veya köyde kamu hizmeti yürüten din görevlisi ve muhtar birbirlerinin varlığına saygı duymalı birbirlerinin sınırlarını korumalıdır. Muhtar, kendi görev bölgesindeki tüm kamu personelinin yanı sıra din görevlisinin de işlerini kolaylaştırmalıdır. İş birliği ve uyum içerisinde din hizmetlerinin etkinliği için kendisine düşen görevi yapmalıdır. Din görevlisine hürmet etmeli, ona karşı hükmedici tavırlar sergilememelidir. Din görevlisi ise insanların seçtiği muhtara saygı göstermeli, onunla çatışma ortamına girmemelidir. Zira muhtar ve din görevlisi aynı kulvarda mücadele eden yarışçı değildirler. Olsa olsa takım arkadaşı ve din kardeşidirler. Din görevlisi görev mahallinde bir sıkıntının çıkması durumunda -haklı bile olsa- bu durumun kendisine rahatsızlık vereceğini ve görevini olumsuz etkileyeceğini bilmelidir. O yüzden tüm cemaate olduğu gibi muhtara karşı da uzlaşmacı tavır sergilemelidir. Herhangi bir hususta problem çıksa bile bunu sağlıklı bir iletişimle çözme yolunu seçmelidir. Buna rağmen birtakım sıkıntılar devam ediyorsa din görevlisi konuyu müftüsüyle paylaşmalı ve meşru zeminde çözüm aranmalıdır.

6.3. Gençlerle İletişimi

Hz. Peygamber'in (s.a.s) davetini kabul eden genç sahâbilerin sayısı ilk Müslümanlara nazaran azımsanmayacak derecede idi.⁴⁶ Allah Resûlü (s.a.s) gençlerin gönlünü en başta onlara güzel örneklik teşkil ederek,⁴⁷ müjdeleyici bir üslup kullanarak⁴⁸ kolaylaştırarak⁴⁹ kazanmıştır. Din görevlisi hem dini hem resmi sorumluluk olarak gençlerle iletişimini canlı tutmalıdır. Zira Diyanet İşleri Başkanlığı'nın en önemli görev alanlarından bir tanesi de gençliğe değer projeleridir. Gençlik çalışmaları, 24.01.2018 tarih ve 10079 sayılı Başkanlık onayıyla yürürlüğe giren Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışma Yönergesi ve ilgili genelgedeki esaslarla da kayıt altına alınmıştır. Bu bağlamda din görevlisi gençlerle grup oluşturmali, onlara manevi danışmanlık ve rehberlik etmeli ve onlarla sürekli iletişim halinde olmalıdır.⁵⁰ Bunun için gençlik gruplarına yönelik sohbet, söyleyişi, kitap okuma günleri, gezi programları, kamplar, yarışmalar, dinî, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemenin yanı sıra sanatsal ve sportif faaliyetlerden de yararlanmalıdır. Bunun için bulunduğu yerin tüm imkânlarından azami derecede istifade etmelidir. Böylelikle kendi bölgesinde irtibata geçmediği, onun Kur'an ve Temel Dini Bilgiler tedrisatından faydalanmamış bir gencin dahi kalmaması için gayret göstermelidir. Bunu başaran din görevlisi hayatını cami ve ev arasına hapsedmeyecek, din öğretiminde gençlere rehberlik etmenin eşsiz hazzını yaşayacak ve böylece önce kendi vicdanınca ödüllendirilecek, sonra da toplum nazarında hak ettiği saygınlığa ulaşacaktır.

Din görevlisi tüm bunları yaparken hassas dengeleri de gözetmelidir. Örneğin gençleri camiye ve cemaate alıştırmak ve namaz ibadetini sevdirmek için cami müştemilatında ve dışarıda çeşitli faaliyetler yapması gayet doğaldır. Hatta olması gereken şeydir. Ancak ibadethanenin saygınlığını zedeleyici veya toplumun genel kabullerine aykırı eylemlerin gerçekleşmesine fırsat vermemelidir.

⁴⁵ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı görev ve Çalışma Yönetmeliği'nin 40, 41, 42, 43 ve 44. Maddeleri.

⁴⁶ Sarıçam, İbrahim, *Hz. Peygamber'in Çağımıza Mesajları*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 77.

⁴⁷ Buhârî, "Ezan", 18.

⁴⁸ Buhârî, "Ezan", 36; Tirmizî, "Zühd", 53.

⁴⁹ Buhârî, "Menâkıb", 23; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, Mâce el-Kazvîni, *Sünen*, (Dimaşk: Müessesetü'r-Risale Nâşirün, 1430/2009), "Mukaddime", 9.

⁵⁰ DİB, 15.12.2020 tarih ve E.847444 sayılı Başkanlık onaylı Genelge, Madde, 30/3a.

6.4. Mahallesi veya Köy Halkıyla İletişimi

Din görevlisi görev yaptığı mahalle ve köy halkıyla bütünleşmelidir. Bunun için öncelikle oranın dinî, kültürel ve sosyolojik yapısını çok iyi analiz etmelidir. Böylelikle insanlara önderliği sadece dinî alanla sınırlamamalı, öğrencilere iyi bir rehber, gençlere bilge bir arkadaş, yaşlılara yoldaş, kimsesizlere dayanak olmalıdır. Görev mahallindeki öksüz, yetim, fakir ve kimsesiz kişilerden mutlaka haberdar olmalı; onları görüp gözetmenin hayırlara vesile olduğu unutulmamalıdır.⁵¹ Din kardeşlerinin sevinç ve hüznlerine kayıtsız kalmamalıdır.

Cemaatiyle iletişimini mutlaka cami dışına taşırmalı, namaz kılmayanlarla da sıkı bir iletişim kurmalıdır. Camiye gelme imkânı bulamayan, vaaz ve sohbetlere katılamayanlara da din hizmeti sunma gayreti içinde olmalıdır. Bulduğu yerle alakalı projeler hazırlamalı ve bunun hayat bulması için ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde girişimlerde bulunmalıdır. Tüm bunlarla toplumun her kesimine faydalı olmanın yollarını aramalıdır.

Din görevlisi başka bir yere naklen gitmesi veya emekliliğe ayrılması durumunda, mümkün merteye insanların en yoğun oldukları bir zamanda onlarla helalleşmeli, orada gördüğü güzellikler ve kendisine yapılan iyilikleri zikrederek teşekkür etmeli, kendileriyle geçirdiği zaman dilimlerinden övgüyle bahsetmeli ve onların dualarını isteyerek din adamına yakışır bir edayla oradan ayrılmalıdır. Hatta kendisiyle kırılgan olanlar varsa onlarla da vedalaşıp helalleşmelidir. Aksi takdirde, onların zihninde vefasız, nezaketsiz, kadir kıymet bilmez bir din görevlisi imajı yer edecektir. Söz konusu algının oluşması halinde ise görevli kendisinden sonra gelecek olan halefine olumsuz bir ortam bırakacak ve onun işini zorlaştırarak oradan ayrılmış olacaktır. Kendisi de geride bıraktığı insanlar tarafından hayırla anılmayacaktır. Netice itibarıyla ne ekmişse hem bu dünyada hem ahirette onu biçecektir.⁵²

6.5. Yakın/ları/ını Kaybetmiş Vatandaşlarla İletişimi

Allah Teâlâ kullarını ölümlü yaratmıştır. Bu hakikati: “Her nefis ölümü tadacaktır.”⁵³ İlahi fermanı ile ilan etmiştir. O halde dünya sahnesine her gelen kişi burada ahirete dair kendi senaryosunu hazırlayıp gidecektir. Ancak ölen Müslümanın geride kalanlar üzerinde teçhiz, gasil, tekfin, teşyi, defin, gibi görevlerin İslâm esaslarına göre yerine getirilmesi bakımından birtakım hakları vardır. Her alanda olduğu gibi bu hususta da din görevlisi ibadet şuuruyla insanlara rehberlik etmelidir.

Din görevlisi ölüm hastalığında olan din kardeşini ve yakınlarını yalnız bırakmamalı hastanın şuru yerinde ise ona ümit aşılmalı ve Allah Resûlü'nün: “Siz ölmek üzere olan kişiye Kelime-i Tevhid'i telkin ediniz.”⁵⁴ tavsiyelerinde buyurdıkları gibi onun imanını pekiştirici söylemlerde bulunmalıdır. Ölüm gerçekleşince de ölünün elbiselerinin usulüne uygun bir şekilde çıkartılması, çenesinin bağlanması gibi görevleri dinî bir vecibe bilerek yapmalı veya yapılmasına rehberlik etmelidir. Hz. Peygamber'in: “Kim bir ölüyü yıkar, onu kefenler, kefenine güzel koku sürer, cenazesini taşır, cenaze namazını kılar ve ölünün üzerinde gördüğü (olumsuz halleri) yaymazsa anasından doğduğu gibi günahlarından arınmış olur.”⁵⁵ hadisinden hareketle o ortamda muttali olduğu hiçbir olumsuz durumu başkalarıyla paylaşmamalıdır. Cenazenin yıkanması, kefenlenip

⁵¹ İbn Mâce, “Edeb”, 6.

⁵² Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, el-Musannef, nşr. Kemal Yusuf el-Hût, (Riyad: 1409), 5/221.

⁵³ Âl-i İmran, 3/185.

⁵⁴ Müslim, “Cenâiz”, 1.

⁵⁵ İbn Mâce, “Cenâiz”, 8.

kabre defnedilmesinin ardından geride kalanlara her fırsatta irşat faaliyetinde bulunmalıdır. O, vefat eden kişinin tutamadığı oruçların fidyesinin verilmesi, adına fakir ve fukaralara hayır ve hasenatta bulunması varsa vasiyetinin yerine getirilmesi noktasında ölünün yakınlarına rehberlik etmelidir. Dinî dayanağı olmayan yol ve yöntemlerden uzak durmalıdır. Tüm bunları Allah rızası için yapan din görevlisi kesinlikle maddi bir beklenti içerisinde olmamalıdır.

Öte yandan taziye evlerinde yapılan bazı uygulamalar ise bölgelere göre değişiklik arz etmektedir. Bunlardan bir tanesi de cenaze evlerinde yemek verilmesidir. Yakınına henüz toprağa vermiş acılı insanlar birazda sosyal baskı gereği kabristandan döner dönmez yemek verme telaşına düşmektedirler. Bu son derece yanlış ve yersiz bir davranıştır. Hatta mekruh görülen bir uygulamadır.⁵⁶ Bunun yerine Hz. Peygamber'in (s.a.s) uygulamalarıyla örtüşen yakın akrabalar veya komşular tarafından hane halkına ve uzaktan gelen misafirlere yemek ikram edilmesini teşvik etmek mümkündür.⁵⁷ Din görevlisi uygun bir üslupla insanları sünnete uygun davranışlara yönlendirmelidir. Öte yandan cenaze yakınlarının dinî bir zorunluluk olarak görülmeden sevabını ölen kişiye bağışlamak için yapacakları tasadduklara da engel olunmamalıdır.

6.6. Mevsimlik İşçi veya Göçmenlerle İletişimi

Göç, bilinen ve aşına olunan bir yerden bilinmeyen, yabancı bir mekâna⁵⁸ hayatın bir kısmını veya tamamını geçirmek üzere,⁵⁹ elde etmek için feda etmek, bulmak için kaybetmek, almak için vermek, kalmak için yola düşmek, girmek için çıkmak ve nihayetinde kavuşmak için terk etmektir. Her bir göç bünyesinde zorunluluk ve zorluk barındırır.⁶⁰ İnsanoğlu tarih boyunca kimi zaman inandığı değerleri baskı altında kalmadan yaşayabilmek, bazen helal kazanç elde edip başkalarına muhtaç olmamak için göç etmek durumunda kalmıştır. Günümüzde ise göç olgusu insanlığın gündemindeki yerini tüm ihtişamıyla korumaya devam etmektedir. Ne yazık ki bazı toplumlar savaşlar nedeniyle yaşanan zorunlu göç dalgalarında dahi insanları renk, dil ve din ayrımına tabi tutmaktadırlar. Mazlumluk göstergesinin kriteri de ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Tüm bunlara rağmen din görevlisi hem mevsimlik işçilere hem de mültecilere "insan" perspektifinden bakmalı ve hiçbir ayırım yapmaksızın sahip olduğu imkânları kendileriyle paylaşmalıdır.

Bu bağlamda 15.12.2020 tarih ve E.847444 Sayılı Genelgenin 36 ve 37. Maddesi'nde de belirtildiği gibi din görevlisi toplumsal uyuma katkı sağlamak için vatandaşlarımızla göçmenlerin birlikte katıldığı dinî, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemelidir.⁶¹ Göçmenlerin yeni tanıştıkları çevreye uyum sağlamalarında onlara rehberlik etmeli ve din hizmetinden mahrum kalmamaları için gerekli çalışmaları yapmalıdır.⁶² Aynı şekilde mevsimlik işçilerle irtibat halinde olmalı ve hem yetişkinlerin hem de küçüklerin din hizmetlerinden yoksun bir şekilde yetişmemeleri için çaba sarf etmelidir. Onların maddi manevi sorunlarıyla ilgilenmeli ve bunların çözümü için ilgili yerlerin onayı ve desteği ile harekete geçmelidir.

⁵⁶ Âbidîn, Muhammed b. Muhammed b. Emin b. Ömer, *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr Şerhu Tenviri'l-ebşâr*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), I-XII, III, 148.

⁵⁷ Tirmizî, "Cenâiz", 21; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 30.

⁵⁸ Taştan, Abdulvahab, "Göç ve Göçmenlik Olgusu", *Göç ve İnsanlık*, DİB Yayınları, Ankara 2020, 27.

⁵⁹ Mehmedoğlu, Ali Ulvi "Göç, Kültür ve Kimlik", *Göç ve İnsanlık*, DİB Yayınları, Ankara 2020, 13.

⁶⁰ Bayraktar Karahan, Fatma, "Bir Bavula Sığan Hayatlar", *Göç ve İnsanlık*, DİB Yayınları, Ankara 2020, 43-44.

⁶¹ Madde, 36/1d.

⁶² Madde, 36/1g.

7. Sosyal Medyadaki İletişimi

Günümüzde bireyleri şekillendiren ve onlara yön veren aktörlerin başında sosyal medya gelmektedir. Artık dünyanın bir ucundan öbür ucuna fikirler empoze edilip, karakterler inşa edilmekte, ürünler pazarlanmakta, çoğu zaman da insanlar sahte yüz ve kimlikle dolandırıcılık yapmaktadırlar. Din görevlisi teknolojiyle barışık olmalı dinin emirlerini anlatmada uygun yöntemlerle teknolojinin imkânlarından istifade etmelidir. Ancak sosyal medya kullanımında sınırlara dikkat etmeli nerede ve hangi mecrada olursa olsun Allah'ın emirlerini çiğnemekten sakınması gerektiğini unutmamalı⁶³ kendi hedef kitesini de bu konuda bilgilendirmelidir. Haram, helal, kul hakkı, aldatma, mahrem ve benzeri kavramlarla alakalı emir ve yasakların sosyal medyada da geçerli olduğunu insanlara anlatmalıdır. Diğer taraftan sosyal medya araçlarının özellikleri göz önünde bulundurularak toplumun muhtelif kesimlerine yönelik dinî faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde de din görevlisi öncülük etmelidir. Farkındalık oluşturmak amacıyla belirli hassasiyetlerle hazırlanmış eserlerin tanıtımı için de gayret göstermelidir. Böylece geçmişle barışık, değerlerinin yok edilmesine razı olmayan, sadece dünyevi başarıların değerine değil, şefkat, merhamet, yardımlaşma, diğerkâmlık⁶⁴ gibi erdemlerin değerine inanan nesillerin yetiştirilmesine katkı sağlamalıdır.

Sonuç

Dini ritüellerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi noktasında ülkemizin en ücra köşesinde hatta dünyanın dört bir yanında Müslümanlara rehberlik eden din görevlileri aynı zamanda birer davetçi konumundadırlar. Bu nedenle onların sergileyecekleri tavırlar şahıslarıyla sınırlı kalmamakta yürüttükleri görevle ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla din görevlilerinin insanlarla iletişimlerinde Hz. Peygamber'in (s.a.s) davet metodunu göz önünde bulundurmaları, hedef kitlelerini tanımaları ve bu alandaki tecrübelerden istifade etmelerinin önemi bir kez daha anlaşılmıştır.

İçeriği ve her bir soruna somut öneriler getirmesi yönüyle orijinal olan bu çalışmada din görevlilerinin görev bölgelerinde karşılaşılabilecekleri olası problemler ve teklifler başta olmak üzere aileleri, müftülük personelleri ve toplumun her kesiminden vatandaşlarla iletişimlerinde dikkat etmeleri gereken hususlar ortaya konmuştur. Söz konusu incelemede toplumların gidişatına yön veren aktörlerin en etkili olan "din" olgusunun doğru bir temsil etki alanını artıracakları görülmüştür. Öte yandan model pozisyonunda olan kişilerin toplumun herhangi bir kesimiyle yaşayacakları iletişim kazalarının sadece şahıslarla sınırlı kalmayacağı temsil edilen değerlerde de aşınmalara hatta söz konusu değerlerden uzaklaşmalara neden olacağı anlaşılmaktadır. İmam hatip ve müezzin kayyımların görevleriyle alakalı sorunlarına karşı içtenlikle çözüm üretme noktasında kurumlarınca sergilenecek yapıcı tavırlar ve kurumsal aidiyetin güçlendirilmesine katkı sağlayacak çalışmalar mesleki başarıyı doğrudan etkileyecektir.

⁶³ Tirmizî, "Birr", 55.

⁶⁴ Sayar, Kemal, "Ergenlik ve Kültürel Yozlaşma", *Gençlik ve İletişim*, DİB Yayınları, Ankara 2018, 16.

Kaynakça / References / المصادر

- Âbidîn, Muhammed b. Muhammed b. Emin b. Ömer. *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr Şerhu Tenvirî'l-ebşâr*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994. 1-12.
- Bayraktar, Karahan, Fatma, "Bir Bavula Sığan Hayatlar". *Göç ve İnsanlık*, DİB Yayınları, (Ankara 2020).
- Bıçakçı, İlker. İletişim ve Halkla İlişkiler. *Mediacat*. İstanbul: y.y. 2006.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim b. el-Mugîra el-Cû'fî. *el-Câmiu's-sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Canan, İbrahim. *Peygamberimizin Tebliğ Metodları*, (İstanbul 1998), 1-2.
- DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 15/12/2020 tarihli ve E.847444 sayılı Uygulama Genelgesi.
- Dönmez, Fatma. *Ailemde Bir Çocuk Var*. Ankara: DİB Yayınları, 2014.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eşâ's el-Ezdî es-Sicistânî. *Süneni Ebî Dâvud*. thk. Yasir Hasan vdç Dimaşk: Müessesetü'r-Risâle, 1434/2013.
- Ebû Gudde, Abdulfettah. *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metodları*, çev. Enbiya Yıldırım. İstanbul: Yasin Yayınevi, tsz.
- Gökçe, Orhan, *İletişim Bilimine Giriş*. Ankara: Turhan Kitapevi, 2003.
- Hanek, İbrahim, "Sünnet Perspektifinden Hz. Peygamber'in Tebliğ ve İrşat Mirasının Tespiti". *Farklı Yönleriyle İslâm ve Tebliğ*. İstanbul: Nida Akademi, 2022. 176-178, 184-185.
- İbn Ebî Şeybe, Ebu Bekir. *el-Musannef*, nşr. Kemal Yusuf el-Hût. Riyad: y.y. 1409.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, Mâce el-Kazvînî, *Süne.*, Dimeşk: Müessesetü'r-Risale Nâşirûn, 1430/2009.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd. *Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. 8 cilt. 1. Baskı. Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990.
- Karagöz, İsmail. *Din Görevlisi Mevzuat Rehberi*. Ankara: DİB Yayınları, 2021.
- Karataş, Mustafa. *Hız. Peygamber'in Beden Dili ve Davranış Modelleri*. İstanbul: yy. 2007.
- Karataş, Mustafa, "Hz. Peygamber'in Beden Dili". *İÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2003.
- Koç, Ahmet; Kaya Umut. "İletişim Süreci Açısından Hz. Peygamber ve Gençler". *Peygamberimizin Örneğinde Gençlerle İletişim*. Ankara: DİB Yayınları, 2021.
- Komisyon. *Din Görevlisi İle 365 Gün*. Ankara: TDV Yayınları 2019.
- Macit, Yusuf. "Hz. Muhammed'in Bazı İletişim İlkeleri". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/ 16 (Ağustos 2004), 271-303.
- Martı, Huriye. *Ailem*. Ankara: DİB Yayınları, 2014.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Göç, Kültür ve Kimlik", *Göç ve İnsanlık*. Ankara: DİB Yayınları, 2020.
- Müslim b. Haccâc, el-Küşeyrî en-Neysabûrî. *Sahîh-i Müslim*. nşr. Yasir Hasan, İzzeddin Dallî, Ammad et-Teyyar. Dimaşk: Müessesetü'r-risâle Nâşirûn, 1433/2012.
- Sarıçam, İbrahim. *Hız. Peygamber'in Çağımıza Mesajları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Sayar, Kemal. "Ergenlik ve Kültürel Yozlaşma". *Gençlik ve İletişim*. Ankara:DİB Yayınları, 2018.
- Taştan, Abdulvahab. "Göç ve Göçmenlik Olgusu". *Göç ve İnsanlık*. Ankara: DİB Yayınları, 2020.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-. *Sünen*. thk. Yasir Hasan vd. Şam: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 1432/2011.
- Toğrul, Hüseyin. *Hız. Muhammed (s.a.v.) ve İletişim*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Türk Dili*, 69/819 (Mart 2020).

Yavuzer, Hasan. "Toplumda Din Görevlisi Algısı: Nevşehir İli Örneği". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12/3,(Eylül 2022).